

«Бекитемин»
Ош мамлекеттик университетинин
ректору, к.т.и.д., профессор
К.К.Ковалев

2023-ж.

Ош мамлекеттик университетинин филологиялык билим берүүнүн
технологиялары кафедрасынын кеңейтилген жыйынынын

№ 9 ПРОТОКОЛУНАН КӨЧҮРМӨ

«12» 06 2023-ж.

Ош шаары

Күн тартиби:

Ош мамлекеттик университетинин филологиялык билим берүү кафедрасынын аспиранты Байиева Бегайым Абдугапаровнанын **“Алыкул Осмоновдун поэмаларын окутуунун технологиялары (орто мектептин мисалында)”** деген темада 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз адабияты) адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациялык ишин талкуулоо.

Илимий жетекчиси–п.и.д., профессор Сакиева Сайипжамал Салайдиновна.

Диссертациянын темасы ОшМУнун филологиялык билим берүүнүн технологиялары кафедрасынын 2020-жылдын 17-апрелиндеги №8 протоколу менен бекитилген.

Катышкандар:

С. М. Момуналиев – (13.00.01), (13.00.02) п.и.д., профессор – төрага,

С.С. Сакиева – (13.00.02) п.и.д., профессор,

С.Т.Саттарова – (13.00.02) п.и.д., профессор,

Н.И.Тахирова – (13.00.02) п.и.к., доцент,

М. М. Исманов – (05.05.06) т.и.д., профессор,

Т. Э. Исаков – (13.00.02) п.и.к., доцент,

Г.Т. Жамгырчиева –(10.01.09), ф.и.д., профессор,

З. С. Раимбердиева (13.00.02) п.и.к., доцент,

К.Ж. Нармырзаева (10.02.01) ф.и.к., доцент,

К.Б.Минбаева– (13.00.04) п.и.к., доцент,

Ж.Р. Шербаева– (13.00.04) п.и.к., доцент,

Ч.А. Акматова – (13.00.04) п.и.к., доцент,
Н.Д.Тилекова – (13.00.02) п. и. к., доцент,
С.Т. Сарыков – ф.и.к., доцент,
И.С. Узакбаев – (13.00.04) п.и.к., доцент,
Б.Т. Исмаилова – (10.01.01) ф.и.к., доцент,
Д.А.Ызабекова – (10.01.01) ф.и.к., доцент,
Г.О.Усарова – (13.00.02) п.и.к., улук окутуучу,
С. К. Жусуева – (10.01.01), ф.и.к., улук окутуучу,
С. К. Эшманова – (10.02.19), ф.и.к., улук окутуучу,

Күн тартибинде: Б.Сыдыков атындагы Кыргыз-Өзбек эл аралык университетинин кесиптик колледжинин педагогикалык сабактар бирикмесинин окутуучусу, Ош мамлекеттик университетинин филологиялык билим берүүнүн технологиялары кафедрасынын аспиранты Б.А. Байиеванын 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз адабияты) адистиги боюнча жазган «**Алыкул Осмоновдун поэмаларын окутуунун технологиялары (орто мектептин мисалында)**» деген темадагы кандидаттык диссертациясын талкуулоо.

Илимий жетекчиси – п.и.д., профессор Сакиева Сайипжамал Салайдиновна.

Диссертациянын темасы ОшМУнун филологиялык билим берүүнүн технологиялары кафедрасынын 2020-жылдын 17-апрелинде №8 протоколу менен бекитилген.

УГУЛДУ:

Төрага: С.М.Момуналиев - п.и.д., профессор, ОшМУнун филологиялык билим берүүнүн технологиялары кафедрасынын башчысы.

Катчы: З. С. Раимбердиева – п.и.к., доц.

Төрага С.Момуналиев: Урматтуу бүгүнкү талкуунун катышуучулары, диссертант Байиева Бегайым Абдугапаровнанын иши менен таанышкандардын дээрлик баары эле бул жерде окшойт. Анда отурумду баштоого уруксат этсеңиздер. Бүгүн биз филологиялык билим берүүнүн технологиялары кафедрасынын кеңейтилген отурумуна чогулуп олтурабыз. Күн тартибине аспирант Байиева Бегайым Абдугапаровнанын педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган «Алыкул Осмоновдун поэмаларын окутуунун технологиялары (орто мектептин мисалында)» деген темадагы диссертациялык ишин талкуулоо коюлган. Талкууга педагогика илимдеринин 3 доктору жана 9 кандидаты, филология илимдеринин 6 кандидаты, 1 техника илимдеринин доктору катышууда. Күн тартиби боюнча кимиңиздерде кандай сунуш-пикирлер бар?

Отурумдун катышуучулары: Сунуштар жок. Күн тартиби бекитилсин.

Төрага С. Момуналиев: Анда диссертациялык ишинин мазмуну менен тааныштыруу үчүн сөздү диссертант Байиева Бегайым Абдугапаровна берсек. Регламентти тактап алалы, 15 мүнөт берсек жетиштүү болот го.

Изденүүчү Б.А.Байиева: Саламатсыздарбы урматтуу төрага, бүгүнкү талкуунун урматтуу катышуучулары, биздин диссертациялык ишибиздин темасы «**Алыкул Осмоновдун поэмаларын окутуунун технологиялары (орто мектептин мисалында)**» деп аталат. Иштин шифри: 13. 00. 02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз адабияты).

Илимий жетекчи: филология илимдеринин доктору, профессор Сакиева Сайипжамал Салайдиновна.

Уруксат берсеңиздер, иштин кыскача мазмуну менен тааныштырууга өтсөм.

Теманын актуалдуулугу

Кыргыз адабият сабагынын башкы милдети-келечек муундарды улуу муундун оң идеалдарынын үлгүсүндө тарбиялоо, улуттук рухун көтөрүү гуманисттик сапаттарын өстүрүү, эстетикалык-көркөмдүк табитин жогорулатуу эне тилинин сөз байлыктарын, стилистикасын өздөштүрүп, аларды практикада колдоно билүүсүнө жетишүү. Мындай вазийпаны аткарууда Алыкул Осмоновдун поэмалары зор табылгага ээ. Алыкул Осмонов поэма жаратуу боюнча кыргыз адабиятынын көч башында турат деп айтсак болот. Акындын жараткан ар бир поэмасында кыргыз элинин тарыхы, каада-салты, улуттук баалуулуктары жатат. Алыкул Осмоновдун поэмаларында окуучулар тарыхты, ошонун ичинен Улуу Ата мекендик согуштун азабын, кайгысын, ошону менен бирге азыркы күндүн жыргалчылыгын тынчтыктын баркына жетүүнү бир эле көркөм жатык тил менен түшүнүшөт. Акындын поэмаларынын кайсынысы боюнча сөз болбосун кадам сайын текстке кайрылып турууга туура келет. Себеби акындын поэмалары жөнүндө акындын өзүндөй кылып айтып берүүгө эч кимдин дарамети жетпейт. Б.Алымов белгилегендей: «Чындыгында да Алыкул Осмоновдун керемет чыгармалары жөнүндө сөз козгоодон кээде чыгаан, такшалган адабиятчылар да тайсалдашып, акындын керемет саптарын улам кайталай берүүгө аргасыз болушат» деп айткан. Ошондой эле акындын поэмаларын чондор жана окуучулар үчүн көркөм адабиятты түшүнүүгө жол ачат. Аны системалуу окуп-үйрөнүү гана эмес, илимий жактан терең изилдеп, түпкүрүндө ачылбай жаткан катмарларын ачуу милдети бүгүн да актуалдуу бойдон турат.

Орто мектептин кыргыз адабиятын окутуу методикасынын узак жылдардагы тажрыйбасында Алыкул Осмоновдун поэмаларын окутуу боюнча алгылыктуу иштер аткарылганы белгилүү. Бул боюнча илимий-методикалык макалалардан тартып окуу куралдары менен методикалык колдонмолор жетиштүү жазылды. Ал эми акындын поэмаларын жаңы технологияларды колдонуп өтүү боюнча диссертациялык изилдөөлөргө келсек, иштин абалы бир аз солгунураак экени маалым. Кыргыз адабиятын окутуунун методикасы боюнча илимий изилдөөлөрдө: К.Иманалиев, Б.Алымовдун эмгектеринде Алыкул Осмоновдун поэмаларын окутуу методикалык сунуштар, жазуу жумуштарын жүргүзүүнүн жолдору иштелип чыкты. Өткөн кылымдын токсонунчу жылдарынын экинчи жарымында Т.Мусанбетов “Кыргызстандагы жалпы билим берүүчү орто мектептердин V-X класстарында А.Осмоновдун өмүрүн жана чыгармачылыгын үйрөтүү” (1990) акындын «Жеңишбек» поэмасына арналган проблемалык лекция сабагынын мазмуну боюнча ой жүгүртүүлөрү так, айкын, системалуу жана көрсөтмөлүү бере алды. А.Муратовдун Адабият–ыйман сабагы. А.Осмоновдун жана Ч.Айтматовдун чыгармаларын V-XI класстарда окутуу боюнча методикалык эмгегинде жалпы билим берүүчү орто мектептерде Алыкул Осмоновдун поэмаларын окутуунун адабий, дидактикалык-методикалык негиздери, поэмаларды окуучуларга жеткирүү боюнча конкреттүү сунуштар айтылып, изилдөөлөр жүргүзүлгөн. Ж.Эшиев «Мектепте поэмаларды окутуунун илимий-методикалык негиздери (V-VII класстардын мисалында)» (2006) изилдөөсүндө «Толубай сынчы» поэмасынын тексттин талдоонун педагогикалык технологияларын сунуштаган. Р.Дөөлөтбакова «Кыргыз адабиятындагы майдан темасындагы поэмаларды окутуу» (2016) акындын «Эшимкандын тереги», «Ким болду экен?», «Өлүп тирилгендер» поэмаларын интерактивдүү методдун жардамы менен талдап үйрөнүү жолдорун көрсөткөн. Бирок жалпы билим берүүчү орто мектепте Алыкул Осмоновдун поэмалары көп убактан бери окутулуп келгенине карабай, акындын жалпы поэмаларын азыркы санарип муунга ылайыктап окутуу технологиясын сунуш кылган илимий изилдөөнүн жүргүзүлбөгөндүгү «Алыкул Осмоновдун поэмаларын окутуунун технологиялары (орто мектептин мисалында)» деген темадагы диссертациялык изилдөө ишин жүргүзүүнү шарттады.

Демек, жогорудагы изилдөөлөр билим берүү системасында таанылган менен атайын орто мектептерде бул маселени толук кандуу колго алына электигин көрсөттү. Ал карама-каршылыктар төмөнкү маселеге байланыштуу келип чыкты.

-жаңы маалыматтык коомдун шартында окуучулардын билим билгичтик, көндүмдөрү жаңы технологияларды колдонуу аркылуу кыргыз адабияты сабагында өнүктүрүү зарылчылыгы менен билим берүү системасында окуучунун билим, билгичтик, көндүмдөрүнүн ортосундагы ал технологиялардын колдонуунун жетишсиз ажырымдыгы;

-орто мектептер боюнча мамлекеттик стандартта жаңы технологияларды колдонуп, сабак өтүү белгиленген менен күнүмдүк окутуу процессинде бул талаптын ишке толук кандуу ашпай келе жаткандыгы;

-орто мектепте Алыкул Осмоновдун поэмаларын жаңы технологиялардын негизинде окутуунун али иштелип чыга электиги, санарип муунга шайкеш келген интерактивдүү методдорду колдонуу зарылчылыгы болгону менен аны окутуу процессинде колдонуу үчүн педагогикалык шарттар менен бирге илимий-методикалык негиздердин айкындалып, тактала электиги изилдөөбүздө бул көйгөйлөрдү кантип четтетүү жана чечүүгө болот деген маселе боюнча теманы изилдөөгө түрткү болуп, анын актуалдуулугун жаратты.

Изилдөөнүн максаты. Жалпы билим берүүчү кыргыз орто мектептеринин Алыкул Осмоновдун поэмаларын окутуунун натыйжалуу технологияларын иштеп чыгуу, эксперименттик сынактан өткөрүү.

Изилдөөнүн милдеттери. Кыргыз орто мектептеринде Алыкул Осмоновдун поэмаларын окутуунун натыйжалуу технологияларын иштеп чыгуу, эксперименттик сынактан өткөрүү. Мындай максатты жүзөгө ашыруу үчүн төмөнкүдөй *милдеттердин* чечилишин көздөдүк:

1. Алыкул Осмоновдун поэмаларынын окуу программаларындагы, окуу китептериндеги берилишин тарыхый аспектисин талдоо;
2. Орто мектепте Алыкул Осмоновдун поэмаларын жаңы технологияларды колдонуу менен окутуунун илимий-методикалык өбөлгөлөрүнө анализ жасоо менен аныктоо;
3. Орто мектептерде Алыкул Осмоновдун поэмаларын окутуунун натыйжалуу формаларын, каражаттарын, методдорун, ыкмаларын жана сабактардын формалары менен типтерин аныктап, практикага сунуш кылуу;
4. Изилдөөдөн алынган натыйжаларды эксперименттик сыноолордон өткөрүү.

Изилдөөнүн илимий жаңылыгы жана теориялык мааниси болуп орто мектептерде Алыкул Осмоновдун поэмаларын жаңы технологияларды колдонуп өтүүнүн мазмуну, критерийлери, системасы аныкталгандыгы; орто мектептерде Алыкул Осмоновдун поэмаларын жаңы технологияларды колдонуп окутууда окуучулар үчүн психологиялык, педагогикалык (ресурстук, методикалык, уюштуруучулук) шарттарынын аныкталып, такталгандыгы, методикалык системасынын иштелип чыгылгандыгы;

изилдөөнүн жыйынтыгынын натыйжалуугу жүргүзүлгөн эксперименттик тажрыйбада сыналуу менен текшерилип, анын натыйжасынан чыккан жыйынтыктар практикалык сунуш катары белгиленип жаткадыгында.

Изилдөөдөн алынган натыйжалардын практикалык баалуулугу:

-Илимий иште орто мектептерде Алыкул Осмоновдун поэмаларын жаңы технологияларды колдонуп окутуунун методикасы иштелип чыккандыгы;

-Изилдөө жалпы билим берүү системасында практикалык жактан мугалимдерге методикалык таяныч жардам боло тургандыгы;

-Иштин илимий аныктамалар интерактивдүү сабактын үлгүлөрү аларды аткаруунун жолдору, формалары, каражаттары жалпы кыргыз адабияты боюнча изилдөөчүлөргө, жалпы билим берүү системасында эмгектенген мугалимдерге, кайсы адистик экенине карабастан, илимий жана окуу-усулдук жактан курал боло тургандыгы.

Издөнүүчүнүн жеке салымы. Орто мектептерде Алыкул Осмоновдун поэмаларын окуп-түшүнүүгө негиздеп окутуунун мазмуну, соңку талаптарга жооп бергендей формалары менен технологиялары, ийкемдүү методдору иштелип чыгып, белгилүү бир системага салынды, изилдөөдөн алынган тыянак-натыйжалар, сунуштар өзүбүздүн катышуубузда же көрсөтмөбүз менен эксперименттик сыноолордон өткөрүлүп, колдонууга сунуш кылынды.

Коргоого коюлуучу негизги жоболор:

•орто мектептерде Алыкул Осмоновдун поэмаларын окутуунун жаңы технологияларын колдонуп, окутуунун теориялык-методикалык өбөлгөлөрү жана конкреттештирилген түшүнүктөрү;

•орто мектептерде Алыкул Осмоновдун поэмаларын жаңы технологияларды колдонуп окутуудагы интерактивдүү сабактардын үлгүлөрү;

•орто мектептерде Алыкул Осмоновдун поэмаларын жаңы технологияларды колдонуп окутуунун педагогикалык шарттары жана аларды жүзөгө ашыруудагы эксперименталдык жумуштардын мазмуну, алынган натыйжалары;

•орто мектептерде Алыкул Осмоновдун поэмаларын жаңы технологияларды колдонуп окутуу аркылуу окуучулардын креативдүүлүгүн-чыгармачылыгын өнүктүрүү боюнча практикалык сунуштар.

•Алыкул Осмоновдун поэмаларын окутуунун илимий-методикалык негиздери окутуунун натыйжалуу формалары, жолдору жана каражаттары катары каралышы;

•мектепте Алыкул Осмоновдун поэмаларын өздөштүрүү боюнча сабактарды уюштуруунун методикалык сунуштарынын иштелип чыгылышы жана эксперименттин натыйжалары менен практикага сунуш кылынышы.

Изилдөө процессинде төмөнкү иштер аткарылды:

•**Биринчи главада «Орто мектептин кыргыз адабияты курсунда Алыкул Осмоновдун поэмаларын окутуунун илимий теориялык маселелери»**-деп аталып Алыкул Осмоновдун поэмаларынын окуу программаларында, окуу китептериндеги берилиши жана абалы, илимий-методикалык жактан изилдениши жөнүндө сөз болду. Акындын поэмалары мектептик окутуудан өз ордун татыктуу ээлеп келе жаткандыгы, ошону менен бирге оош-кыйыштарга учураган учурлары да изилденди. Ошону менен катар акындын поэмаларындагы кыскалык-лаконизм окуучулардын поэманы түшүнүп, кабыл алуусуна ыктуу экендиги илимий-методикалык эмгектердеги талдоо, изилдөө иштеринин өзгөчөлүктөрү жөнүндө да сөз болду. Окуу китептеринде Алыкул Осмоновдун поэмалары тууралуу материалдарды берүү боюнча жалпы тарыхый жагдайларды жана азыркы учурду эске алуу менен бул багыттагы абалды өркүндөтүү маселелери каралды.

•**Экинчи глава «Алыкул Осмоновдун поэмаларын өздөштүрүү боюнча педагогикалык эксперимент жана анын жыйынтыктары».**

Бул глава толугу менен эксперименталдык-тажрыйбалык иштердин жүрүшүнө арналып, эксперименттик жана текшерүү класстарында Алыкул Осмоновдун поэмаларындагы каармандарынын көркөм образдарын талдоонун педагогикалык-дидактикалык шарттары; соңку төрт-беш окуу жылында жүргүзүлгөн эксперименталдык-тажрыйбалык иштердин жүрүшү жана анын жыйынтыктары тууралуу маалыматтар берилди.

•**Үчүнчү главада «Орто мектептерде Алыкул Осмоновдун поэмаларын жаңы технологиялардын негизинде окутуу методикасы жана анын психологиялык өзгөчөлүгү»**-деп аталып орто мектептеринде Алыкул Осмоновдун 6-класста «Толубай сынчы», 9-класста «Эшимкандын тереги», «Ким болду экен?», «Өлүп тирилгендер», 10-класста «Жеңишбек», «Майдын түнү», «Махабат» поэмаларын жаңы технологиялары негизинде окутуу методикасы жана анын психологиялык, педагогикалык өзгөчөлүктөрү (ресурстук, методикалык, уюштуруучулук) шарттарынын аныкталды. Окуучулардын акындын поэмаларын өздөштүрүүнүн мисалдары, интерактивдүү методдор, ыкмалар, стратегияларды колдонуунун натыйжалуу жолдору каралып, интерактивдүү сабактардын болжолдуу үлгүлөрү сунуш кылынды.

Диссертациялык изилдөө иштери төмөнкү *мезгилдерди* (2019-2023- жж.) өз ичине камтыды. Тажрыйбалык-педагогикалык эксперименттин ишине республиканын эки ири региону: Ош шаары, Ош жана Жалал-Абад облустарынын райондору, жалпы болуп орто мектептин мугалимдери жана 699 окуучусу тартылды, тажрыйбалык иштер өзүбүздүн катышуубуз менен жүргүзүлдү.

Эксперименттин алгачкы мезгилинде, тагыраак айтканда, эмпирикалык байкоо жүргүзүү этабында (2019-2020-жылдар) изилдөө ишинин темасына байланышкан нормативдик документтер үйрөнүлдү, адабий-теориялык, педагогикалык, психологиялык жана методикалык адабияттар кеңири талдоого алынды. Аталган мектептердин мугалимдеринин сабактарына катышып, алдыңкы мугалимдердин иш тажрыйбалары үйрөнүлдү, жалпылаштырылды. Алыкул Осмоновдун поэмалары боюнча окуучулардын билими менен билгичтиктери аныкталды, изилдөөнүн жүрүшүндө эске алынышы керек болгон айрым проблемалар белгиленди.

Эксперименттин экинчи мезгили 2020-2021-жылдарды камтып, мында тандалып алынган тема боюнча изилдөө иштери экинчи баскычта улантылды, Алыкул Осмоновдун поэмаларын жаны технологиялардын негизинде окутуунун өздөштүрүүнүн илимий-методикалык аппараты иштелип чыкты, натыйжалуу сабактардын структуралары түзүлүп, мазмун, форма, методдор, ык-амалдар, суроо-тапшырмалардын системалары, алардын дидактикалык параметрлери, педагогикалык шарттары аныкталды.

Эксперименттин жыйынтыктоочу үчүнчү мезгилинде (2022-2023-жылдар) Алыкул Осмоновдун поэмаларын окутуунун технологиялары боюнча иштелип чыккан методдор, сабактардын формалары мектеп практикасында эксперименталдык жана текшерүү класстарында текшерилди. Дидактикалык айрым материалдар ылайыгына жараша толукталды.

Эксперименттин жүрүшүндө алынган жыйынтыктардын *ынанымдуулугу* изилдөө иши башталганда адеп кабыл алынган методологиялык жана теориялык жоболор менен аныкталды; материал жана маалымат жыйноонун булактарынын ар түрдүүлүгүнүн, түрдүү методдордун комплексин пайдалануунун, аныкталган милдеттердин изилдөөнүн логикасына ылайыктуулугунун, бир нече жылдык эмгектин натыйжасынын, изилдөөнүн аягында чыккан жыйынтык-корутундулардын, аларды турмушка ашыруунун кайтарымдуулугунун, алынган жыйынтыктардын сандык жана сапаттык көрсөткүчтөрүн анализдөөнүн натыйжасында гана аныкталгандыгы.

Демек, педагогикалык эксперимент, жогоруда айтылгандай, ар кандай иштин, айрыкча, илимий изилдөө ишинин алдына коюлган милдеттердин тууралыгын жана ынанымдуулугун тастыктоо максатында жүргүзүлүп, ал өз

ичине бир эмес, бир нече этаптарды, жылдарды камтыды. Анын жыйынтыктары, адатта, тууралыгы менен ынанымдуулугу тастыкталган, аякталган, аягына чыгарылган иш катары каралуу менен анын элементтери жана жыйынтыктары практикага колдонууга сунуш кылынды.

Мында да эксперименталдык жана контролдук класстардагы окуучулар өздөрү эпостун текстинен алынган мисалдар аркылуу талдоо иштерин жүргүзүштү.

Иштин аягында төмөнкүдөй практикалык сунуштар иштелип чыгылып, мектеп практикасына сунуш кылынды:

-жаңы маалыматтык коомдун шартында окуучулардын билим билгичтик, көндүмдөрү жаңы технологияларды колдонуу аркылуу кыргыз адабияты сабагында өнүктүрүү зарылчылыгы менен билим берүү системасында окуучунун билим, билгичтик, көндүмдөрүнүн ортосундагы ал технологиялардын колдонуунун жетишсиз ажырымдыгы;

-орто мектептер боюнча мамлекеттик стандартта жаңы технологияларды колдонуп, сабак өтүү белгиленген менен күнүмдүк окутуу процессинде бул талаптын ишке толук кандуу ашпай келе жаткандыгы;

-орто мектептин окутуунун руханий-адептик сапаттарын калыптандырып өстүрүүдө жана санарип муунга шайкеш келген интерактивдүү методдорду колдонуу зарылчылыгы болгону менен аны окутуу процессинде колдонуу үчүн педагогикалык шарттар менен бирге илимий-методикалык негиздердин айкындалып, тактала электигинин ортосундагы ажырымдын бардыгынан улам изилдөөбүздө бул көйгөйлөрдү кантип четтетүү жана чечүүгө болот деген маселе боюнча теманы изилдөөгө түрткү болуп, анын актуалдуулугун жаратты.

Төрага: Изденүүчү өзүнүн изилдөө ишинин жалпы мазмуну менен тааныштырды, эми суроо-жоопторго өтсөк. Суроолорунуздарды берсеңиздер болот.

Т.Э.Исаков: 1. Педагогикалык шарт деген эмне?
2. Жүргүзүлгөн илимий изилдөөнөр боюнча кандай педагогикалык шарттарды аныктадыңар?

Изденүүчү: Рахмат. 1. Азыркы педагогикалык-психологиялык адабияттарда «шарт жана педагогикалык шарт» деген түшүнүк бар. Көбүнчө мектеп жашына чейинки жана андан жогорку балдардын чыгармачылык изденүүсүнө тиешелүү болуп колдонулуп келе жатат. Эгер шартты философиялык категориядан карасак, анда ал объекттин өзү көз каранды болгон айлана-чөйрөгө болгон мамилесин көрсөтөт. Азыркы педагогика-психология «шарты» «чөйрө» «себеп-натыйжа» «катнаш» деген бөлүктөргө караганда, объектердин биригишин, камыр-жумур болуп кетиши катары

карайт. Белгилүү орус педагогдорунун эмгектеринде шарт максаттуу топтом мазмундун, о.э.окутуунун методдорунун жана дидактикалык максатта тарбиялоонун элементтеринин консультациясы жана колдонулушу катары берилген.

Окуучуларды окутууда жана тарбиялоодо мына ушул шартты жакшы түшүнүп алуу керек. Демек, бул педагог үчүн эң керектүү принцип. Анткени окуучунун чыгармачылыгындагы зарыл нерсени көрбөй, билбей туруп, окуучуну алга сүрөө, эстетикалык-моралдык көз карашын калыптандыруу мүмкүн эмес. Бала (окуучу) ар дайым чоңдордун (белгилүү чоңдордун, мисалы, ата-энеси, мугалими, туугандары, чоң атасынын ж.б.) эмоциялык колдоосуна дайым муктаж. Андай болбогон күндө балада кызыгуу жоголот. Эгер ошол колдоону мугалимден тапса, бала үчүн эң мыкты ийгилик.

2. Орто мектептерде Алыкул Осмоновдун поэмаларын жаңы технологияларды колдонуп окутууда окуучулар үчүн психологиялык, педагогикалык (ресурстук, методикалык, уюштуруучулук) шарттарынын аныкталып, такталгандыгы, методикалык системасынын иштелип чыгылды.

С.Момуналиев: 1. Алыкул Осмоновдун өмүрү чыгармачылыгын окутууга арналган Т.Мусанбетов, Ж.Эшиев, Р.Дөөлөтбаковалардын диссертацияларынан сиздин илимий изилдөөңүздүн айырмасы кандай?

2. Окутуунун кайсы жаңы технологияларын сунуштадыңар?

Изденүүчү: 1. Сиз атаган диссертанттардын изилдөөлөрүндө, маселен, Т.Мусанбетовдун изилдөөсүндө арналган проблемалык лекция сабагынын мазмуну боюнча ой жүгүртүүлөрү так, айкын, системалуу жана көрсөтмөлүү изилденсе, Ж.Эшиевдин изилдөөсүндө жалпы поэмалар боюнча ошону ичинде «Толубай сынчы» поэмасы боюнча илимий-методикалык негиздери каралган, Р.Дөөлөтбакованын изилдөөсүндө тектик бөтөнчөлүгүнө жараша ар кандай методикалык ыкмаларды, каражаттарды колдонууну сунуштаган. Ал эми биздин изилдөөбүз орто мектепте А.Осмоновдун жалпы поэмалары санарип муунга жана окуп-түшүнүүгө арналган окутуунун технологияларына арналды.

2. Биз илимий изилдөөбүздө көптөгөн инновациялык багыттагы технологияларды «Эки бөлүктүү күндөлүк», «Фишбоун», «Болжолдуу суроолор», «Блок схемасы» жана башка жана жазуу речти өстүрүүчү стратегиялардан: «Төрт сүрөттүн айкалышынан бир тапшырма», «Сократтын семинары», «Оор жана жеңил суроолор» жана башкалар ошондой эле, оозеки речти өстүрүүчү кабарлашып окута турган стратегияларды колдондук.

Усарова Г.О.: Орто мектепте Алыкул Осмоновдун поэмаларын окутуу боюнча календардык планда кандай бөлүшүтүрүлгөн?

2.Календардык планга киргизилбеген акындын кайсыл поэмаларын класстан сырткары иштерде окутууда, кайсы окутуунун технологияларын колдонуу өз натыйжасын берди?

Издөнүүчү: Орто мектепте Алыкул Осмоновдун 6-класста «Толубай сынчы» поэмасына 2 саат, 9- класста «Эшимкандын тереги», «Ким болду экен?», «Өлүп тирилгендер» поэмаларына өмүрү чыгармачылыгы менен жалпы 7 саат, 10-класста «Жеңишбек», «Майдын түнү», «Махабат» поэмаларына 7 саат бөлүштүрүлгөн. Бул албетте акындын кайталангыс, уникалдуу поэмаларына бөлүштүрүлгөн сааттар аздык кылат.

2.Класстан сырткары иштерде акындын «Менин энем», «Күлүйпа» поэмаларын окууга сунуштадык. Класстан сырткары иштерде акындын «Менин энем», «Күлүйпа» графикалык стратегия, үч бөлүктүү күндөлүк, төрт сүрөттүн айкалышынан бир тапшырма ыкмалары, инсанга багыттап окутуу, сынчыл ойломду өстүрүү методу менен өтүлгөн сабактар натыйжалуу болду.

Н.Д.Тилекова: 1.Алыкул Осмоновдун поэмаларын окутуу боюнча мектеп программасында сааттар жетиштүүбү?

Издөнүүчү:Алыкул Осмоновдун поэмалары боюнча мектеп программасынын тарыхында кечээги, бүгүнкүсүн алып караганда башка акындарга салыштырмалуу мектеп программасына көп киригизилген жана кандай оош-кыйыштарга карабай кемибей окутулуп келгендигин биздин изилдөөбүздүн Алыкул Осмоновдун поэмаларын окуу программалары жана окуу китептеринде берилишин тарыхый жактан карап, бул нерсеге ынандык. Бирок 10-класста акындын «Жеңишбек», «Майдын түнү», «Махабат» поэмаларына сааттар окуучулардын бул поэмаларды окуп-үйрөнүүсүнө аздык кылаарын изилдөөбүздүн эксперименталдык бөлүгүндө жүргүзүлгөн изилдөөлөр тактыктады.

Сагтарова А.Т.:1.Алыкул Осмоновдун акындык өзгөчөлүгү жана поэмаларындагы кездешкен уникалдуулугу эмнеде?

Издөнүүчү: Алыкул Осмонов новатор акын. Чыгармаларында ар дайым жаңычылдыкты жолуктурабыз. Кыскалык, аз эле сөздөр менен чоң ойду камтуу үчүн чоң күч, эмгек жумшоо—Алыкул Осмоновдун негизги касиети. Бул сапат анын бүт поэмасына таандык. Алыкул Осмонов поэма жаратуу боюнча кыргыз адабиятынын көч башында турат деп айтсак болот. Акындын жараткан ар бир поэмасында кыргыз элинин тарыхы, каада-салты, улуттук баалуулуктары жатат. Алыкул Осмоновдун поэмаларында окуучулар тарыхты, ошонун ичинен Улуу Ата мекендик согуш темасын бир эле көркөм жатык тил менен түшүнүшөт. Ал эми Алыкул Осмоновдун поэзиясына таандык кыскалык-лаконизм баарынан мурда анын поэмаларынан ачык

көрүнөт. Ал поэмаларды окуп чыгууга анчалык деле убакыт кетпейт. Алардын айрымдары кээ бир чыгармалардан кыска, чакан. Анан калса ал поэмалар жөнүндө акындын өзүндөй кылып, эч ким айта да албайт. Бул поэмалар өздөрү боюнча өздөрү гана жооп берчүдөй, мазмунун кайталоого да муктаж эмес. Акындын поэмаларынын кайсынысы боюнча сөз болбосун кадам сайын текстке кайрылып турууга туура келет. Себеби акындын поэмалары жөнүндө акындын өзүндөй кылып айтып берүүгө эч кимдин дарамети жетпейт.

Төрага С. М. Момуналиев: Урматтуу коллегалар, суроолор жок болсо, суроону ушуну менен токтотсок. Диссертанттын өз алдынча изилдөө жүргүзгөнү көрүнүп турат, сүйлөгөнү ордунда, бир топ илимий адабияттар менен тааныш экен. Эми талкууга өтсөк, бир тобубуз эркин, экөө: педагогика илимдеринин доктору, профессор А.Т.Саттарова жана педагогика илимдеринин кандидаты Н.И.Тахировалар рецензент катары атайын рецензия жазышкан. Рецензиялар жазма түрүндө да берилет. Эми талкууга өтсөк. Кимде кандай ой-пикирлер, сунуштар бар?

Анда сөз п.и.к., доцент Т.Э.Исаковго берилет.

Т.Э.Исаков: Диссертациялык изилдөө үчүн актуалдуу тема тандалган экен. Аны кириш бөлүмүндө диссертант керектүү аргументтер менен далилдептир. Максатты орундатыш үчүн белгиленген милдеттер да билгичтик менен аныкталып, иштин жыйынтыгында алар толугу менен чечилген. Иштин беттеринде алардын канчалык деңгээлде чечилгени тууралуу так маалыматтар берилген. Мени, айрыкча, эксперименти кызыктырды, анын жыйынтык-натыйжалары ынандырды. Мектептердеги сынак иштери мына ушундай жүргүзүлсө, окутуунун натыйжалуулугу да артмак. Мен бул ишти УАКка сунушталышын колдойм, рахмат.

Төрага: Кийинки сөз п.и.к., доцент берилет.

Г.Т.Жамгырчиева: Б.Сыдыков атындагы Кыргыз-Өзбек эл аралык университетинин кыргыз филологиясы кафедрасынын окутуучусу, биздин окуу жайдын аспиранты Байиева Бегайым Абдугапаровнанын изилдөө иши аябай тыкан иштелген. Тандалган тема-актуалдуу, коргоого коюлуучу жоболор жаңылыгы менен берилген, ар бир главада жалпы корутундулар чыгарылган. Аспирант темасы бекитилген кафедра менен тынымсыз байланышта иш алып барды, аспирантуранын талаптарына ылайык ар бир жылдын аягында эсеп-кысабын убагында тапшырып турду. Жалпысынан, ишти диссертациялык кеңешке сунуш кылууга болот деп эсептейм.

Төрага: Кийинки сөз Н. Д. Тилековага берилет.

Н.Д. Тилекова: Бул изилдөөдөгү мага абдан жаккан жери – окутуунун жаңы технологияларын колдонгону болду. Өзүңүздөр билгендей, азыркы

учурда окутуунун жаңы, заманбап технологиялары билим берүү процессинде өтө көп колдонулуп, сабак өтүүнүн интерактивдүү методдору колдоо таап жаткан учур. Мен өзүм да сабагымда сынчыл ойлومдун критерийлерин көп колдонуп, студенттерге деңгээлдик тапшырмаларды аткарттыруу менен аларда креативдүү жөндөмдүүлүктөрүн калыптандырууга басым жасап келем. Бул иштен ала турган алгылыктуу жактар көп экен, аларды пайдаланса болчудай, ошондуктан ишти толугу менен колдойм.

Төрага: Сөз Б.Т. Исмаиловага берилет.

Б.Т.Исмаилова: Мен суроо бере албай калдым, анткени мен үчүн бүдөмүк нерсе калган жок, иште баары өз-өз ордунда экен. Мага жакканы тигил же бул тема боюнча мугалим жетекчиликке алсын деп сабактардын структураларын, үлгүлөрүн бергени болду. Мындан сырткары орто мектепте А.Осмоновдун поэмаларын окутууда колдонулган технологиялар жалпы республикалык тестирлөөнүн тапшырмаларын аткарууга негизделген окутуунун натыйжалуу формалары, каражаттары менен методдорунун аныкталгандыгы да колдоого татырлык.

Төрага: Башка сунуш-пикирлер жок болсо, анда сөздү рецензенттерге берсек. Сөз профессор А.Т.Саттаровага берилет.

А.Т.Саттарова: Азыркы күндөгү мектеп окуучулардын алган билимдерин турмушта колдоно билүүлөрүн, ал аркылуу жеке сапаттарын өнүктүрүп, коомдо татыктуу жашоо мүмкүнчүлүктөрүн арттыруу максаты коюлууда. Андыктан орто мектепте окуучулардын программалык материалды практикалык максатта өздөштүрүү, тактап айтканда, өнүккөн инсан катары ийгиликтүү жашоонун негиздеринин бири болгон окууну мотивдештирүү жана алардын компетенттүүлүгүн өнүктүрүү жана калыптандыруу кечиктирилгис милдеттерден болуп саналат.

Кыргыз адабиятынын мектеп курсунда Манас үчилтигин окутуунун методикасы боюнча буга чейинки жасалган жумуштарды (өзүңүздөр билесиздер, Т.Мусанбетов Алыкул Осмоновдун өмүрү чыгармачылыгын окутуу боюнча, Ж.Эшиевдин поэмаларды окутуунун илимий-методикалык негиздери, Р.Дөөлөтбакованын майдан темасындагы поэмаларды окутуу боюнча оригиналдуу иштери коргологон) системалаштырып, алардын алгылыктуу жактарын кемчилдиктерин эске алуу менен көңүлгө толоорлук дисертабелдүү иш жасалган.

1. Адатта, тигил же бул көркөм чыгарманы окутуунун технологияларын изилдөө объектиси катары алган жумуштар аны жөн эле окутуунун (педагогикалык, дидактикалык технологияларды кошпой туруп) заманбап технологияларын иштеп чыгууну милдет кылып алат. Ал эми бул жумушта

кыргыз адабияты сабагында Алыкул Осмоновдун поэмаларын окутуунун педагогиканын соңку параметрлерин эске алып, окутуунун жаңы технологияларына негиздеп иштелгени, айрыкча, колдоого татыктуу.

2. Талкууланып жаткан иштин структурасы логикалык ырааттуулукта мыкты түзүлгөн, мында структураны теманын өзүнүн ички логикасы талап кылып тургандай. Дидактиканын принциптерине ылайык жөнөкөйдөн татаалга, жеңилден оорго карай жетеленип отурган өсүү процесси бул иштин структурасынан эле көрүнөт.

3. Талкууланып жаткан жумуш 13.00.02–педагогиканын жана методиканын теориясы менен тарыхына окутуу технологиясына ылайык диссертабелдүү ары илимий-методикалык системалардын принциптерине ылайык аткарылган.

4. Изилдөөнүн негизи болгон же мунун негизги бөлүмү болгон эксперименталдык-тажрыйбалык иштери жөнүндө эки ооз сөз:

Диссертациялык иш актуалдуу темага жалпы билим берүүчү орто мектептерде окутуунун жаңыча технологияларынын негизинде окутууну жөнгө салуу, аны улуттук жана жалпы адамзаттык баалуулуктарга басым жасоо аркылуу өркүндөтүүгө арналган.

Эмгектин I главасында мектепте кыргыз адабияты сабагында Алыкул Осмоновдун поэмаларынын окуу программаларында, окуу китептериндеги берилиши жана абалы, илимий-методикалык жактан изилдениши жөнүндө сөз болот. Акындын поэмалары мектептик окутуудан өз ордун татыктуу ээлеп келе жаткандыгы, ошону менен бирге оош-кыйыштарга учураган учурлары да мыкты изилденген. Ошону менен катар акындын поэмаларындагы кыскалык-лаконизм окуучулардын поэманы түшүнүп, кабыл алуусуна ыктуу экендиги илимий-методикалык эмгектердеги талдоо, изилдөө иштеринин өзгөчөлүктөрү жөнүндө да изилдөө болгон. Окуу китептеринде Алыкул Осмоновдун поэмалары тууралуу материалдарды берүү боюнча жалпы тарыхый жагдайларды жана азыркы учурду эске алуу менен бул багыттагы абалды өркүндөтүү үчүн сунуштар көрсөтүлгөн.

Кийинки глава толугу менен эксперименталдык-тажрыйбалык иштердин жүрүшүнө арналып, эксперименттик жана текшерүү класстарында Алыкул Осмоновдун поэмаларындагы каармандарынын көркөм образдарын талдоонун педагогикалык-дидактикалык шарттары; соңку төрт-беш окуу жылында жүргүзүлгөн эксперименталдык-тажрыйбалык иштердин жүрүшү жана анын жыйынтыктары тууралуу маалыматтар берилген. Ошондой эле орто мектептерде Алыкул Осмоновдун поэмаларын жаңы технологиялардын негизинде окутуу методикасы жана анын психологиялык өзгөчөлүктөрү изилденип талданган. Алыкул Осмоновдун 6-класста «Толубай сынчы», 9-класста «Эшимкандын тереги», «Ким болду экен?», «Өлүп тирилгендер», 10-класста «Жеңишбек», «Майдын түнү», «Махабат» поэмаларын жаңы

технологиялары негизинде окутуу методикасы жана анын психологиялык, педагогикалык өзгөчөлүктөрү (ресурстук, методикалык, уюштуруучулук) шарттарынын аныкталды. Окуучулардын акындын поэмаларын өздөштүрүүнүн мисалдары, интерактивдүү методдор, ыкмалар, стратегияларды колдонуунун натыйжалуу жолдору каралып, интерактивдүү сабактардын болжолдуу үлгүлөрү сунуш кылынды.

Эмгек боюнча айрым бир кемчилдиктерди жана сунуштарды айта кетүү зарыл деп эсептейбиз. Алар:

1. Ар бир глава боюнча жалпы жыйынтыктоочу корутундулар кыска берилип калган. Изилдөөнүн текстинде айрым стилистикалык каталар жана техникалык мүчүлүштүктөр учурайт.

2. Интерактивдүү методдор менен окутуу мисалдарында сабактын үлгүлөрү жетишерлик деңгээлде берилбей калган. Изденүүчү интерактивдүү окутуу ыкмасын пайдаланып, сабактын үлгүлөрүн көбүрөөк сунуштаса, эмгектин сапаты жогоруламак.

3. Диссертацияда орфографиялык жана пунктуациялык каталар кездешет. Бул кемчилдиктер – ишти редакциялоо учурунда оңдоого мүмкүн боло турган кемчиликтер.

Жыйынтыктап айтканда, Байиева Бегайым Абдугапаровнанын «Алыкул Осмоновдун поэмаларын окутуунун технологиялары (орто мектептин мисалында)» аттуу 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз адабияты) адистиги боюнча диссертациялык ишин Кыргыз Республикасынын Улуттук аттестациялык комиссияга сунуштоону колдойм.

Төрага: Сөз экинчи рецензент доцент Н.И. Тахировага берилет.

Н.И. Тахирова: Аталган темадагы диссертациялык иш киришүүдөн жана үч баптан туруп, өз алдынча бөлүмдөргө бөлүнүп, ар бир бапка корутунду чыгарылган. Үч бап боюнча корутунду, практикалык сунуштар, колдонулган адабияттар болуп, жалпы 177 беттен турат.

Диссертациялык иштин биринчи этабы «Орто мектептин кыргыз адабияты курсунда Алыкул Осмоновдун поэмаларын окутуунун илимий теориялык маселелери» деп аталып, анын поэмаларын илимий-теориялык жактан изилдениши деген бөлүмүндө адабият, поэма түшүнүгү боюнча белгилүү жазуучу, адабият таануучу, окумуштуу, профессорлордун ойлоруна токтолгон. Ошондой эле, поэмалардын илимий-теориялык жактан изилдениши каралган.

I главанын биринчи бөлүмдө элибиздин эгемендүүлүк алганга чейинки жылдарындагы жана андан кийинки мезгилдердеги кыргыз адабиятынын окуу программаларында Алыкул Осмоновдун поэмаларынын окутуу тарыхы,

андагы алымча-кошумчалар, бөлүнгөн сааттардын көлөмү, окутуу өзгөчөлүктөрү, окуу китептер, хрестоматиялар алардын мазмуну жөнүндө берилет.

Үчүнчү бөлүмдө Алыкул Осмоновдун поэмаларынын илимий-методикалык эмгектерде изилдениши анализге алынып, алардын өзгөчөлүктөрү, өзгөчө Б.Алымов, К.Иманалиев, А.Муратов, С.Момуналиевдин эмгектери Алыкул Осмоновдун поэмаларын окутуу боюнча мугалимдер үчүн зарыл эмгек экендиги айтылат.

Изилдөөнүн экинчи бабында Алыкул Осмоновдун поэмаларын өздөштүрүү боюнча педагогикалык эксперимент жана анын жыйынтыктары, натыйжалары берилип, диаграммалар аркылуу так, даана көрсөтүлгөн.

Иштин үчүнчү бабынын биринчи бөлүмү чет элдик жана Ата Мекендик адабияттардагы «технология» түшүнүгү жана анын билим берүү системасындагы орду деп аталып, мында «технология» түшүнүгүнүн мааниси чечмеленип, белгилүү окумуштуу-педагогдор тарабынан сунушталган окутуунун моделдери айтылат. Билим берүү системасындагы жаңы окутуу технологияларынын ролу, натыйжалуулугу тууралуу сөз болот.

Экинчи бөлүм Алыкул Осмоновдун поэмаларын окутуунун технологиялары деген темада болуп, акындын чыгармаларын окутууда кеп ишмердүүлүгүнүн төрт түрүнө (окуп түшүнүү, көрүп түшүнүү, угуп түшүнүү, жазуу) негизделген жаңы технологияларды, интерактивдүү методдорду сунуштаган.

Жалпы корутунда диссертациянын максатына ылайык А.Осмоновдун поэмаларын окутуунун технологиялары боюнча жыйынтыктар жана сунуштар берилген. Орто мектептерде Алыкул Осмоновдун поэмаларын окутуунун натыйжалуу технологиялары аныкталып, изилдөөнүн илимий-методикалык жактан алар жалпыланган. Акындын поэмаларын окутууда колдонулган технологиялар окуучулардын чыгармачылык чеберчилигин, эне тилди, этномаданий маданий мурастарды билүү деңгээлин, улуттук баалуулуктарды барктоосун жогорулатууда натыйжалуу экендиги аныкталып, системалуу изилдөө иштери жүргүзүлүп, толук тастыкталган натыйжалар, корутуулар, тыянактар эксперименттик тажрыйбадан өткөрүлүп практикага сунушталган.

Жыйынтыктап айтканда, диссертациялык ишке актуалдуу тема тандалып алынып, чыгармачылык менен жазылган. Изилдөө иштери ийгиликтүү жүргүзүлгөн, толук бүткөрүлгөн иш катары оң баага татыктуу. Изилдөөдө коюлган максаттар жүзөгө ашырылган десек болот. Аталган ийгиликтер менен кошо төмөнкүдөй каалоо-сунуштарды билдирмекчибиз:

1. «Майдын түнү» поэмасындагы фишбоун усулу конкреттүү берилүү керек.
2. Сунушталган технологиялар менен апробацияланган сабактын иштелмелерин тиркеме катары, кошуп койсо болот.
3. Ар бир технологиянын баалоо каражаттары, кандай компетенттүүлүккө ээ боло тургандыгы тууралуу да толук берилүү керек.
4. Стилистикалык, орфографиялык жана пунктуациялык айрым катарларга жол берилген. Бирдей өлчөмдөгү шрифке келтирүү керек.
5. Бирок, белгиленген мындай кемчилдиктер изилдөөнүн жалпы деңгээлине таасир этпейт.

Жыйынгыктап айтканда, Байиева Бегайым Абдугапаровнанын «Алыкул Осмоновдун поэмаларын окутуунун технологиялары (орто мектептин мисалында)» деген аталыштагы 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз адабияты) педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациялык ишин Д 13. 20.623 диссертациялык кеңешке сунуш кылууга болот деп эсептейм.

Төрага: Анда эмесе сөз илимий жетекчи, профессор Сайипжамал Салайдиновага берилет.

С.С.Сакиева: Урматтуу кесиптештер, мени кубанткан нерсе ушул болду, көрсө, илимди борбордо эле эмес, региондордо да ийгиликтүү жасаса болооруна дагы бир жолу ынанып, сүйүнүп отурам. Бул ойду сиздердин диссертантка берген суроонуздардан, адис катары диссертацияга карата айтылган сунуш-пикирлериңиздерден, айрыкча, мына бул эки рецензенттин баяндамаларынан улам айтып жатам. Региондордогу жүргүзүлүп жаткан илимий иштердин абалы мына ушундай иш-чаралардан көрүнөт.

Диссертант менен төрт жылдан бери тыгыз байланышып иш жүргүздүк. Тема тандалган күндөн баштап график түзүлүп, түзүлгөн графиктин боюнча ишти этабы менен берип жатты. Негизгиси, диссертантта ой бар экен, илимде жаңылык жаратууга кызыгып, проблеманы көрө билип, ал маселенин чечүүнүн жолдорун тапканды билип, таап алган жолдорун ишке ашыруунун каражаттарын билүү диссертациялык ишти жазуунун негизги факторлору болуп эсептелет. Ошон үчүн илимий изилдөө ишти аткарууда кыйналган жокпуз.

Кемчилиги жок жумуш болбойт. Эске алышыбыз керек болгон сунуш-пикирлерди, параметрлерди эске алабыз. Ал үчүн сиздерге ыраазычылык билдиребиз.

С.М. Момуналиев: Орто мектептин кыргыз адабиятын окутуу методикасынын узак жылдардагы тажрыйбасында Алыкул Осмоновдун поэмаларын окутуу боюнча алгылыктуу иштер аткарылганы белгилүү. Бул боюнча илимий-методикалык макалалардан тартып окуу куралдары менен методикалык колдонмолор жетиштүү жазылды. Ал эми акындын поэмаларын жаңы технологияларды колдонуп өтүү боюнча диссертациялык изилдөөлөргө келсек, иштин абалы бир аз солгунураак экени маалым. Кыргыз адабиятын окутуунун методикасы боюнча илимий изилдөөлөрдө: К.Иманалиев, Б.Алымовдун эмгектеринде Алыкул Осмоновдун поэмаларын окутуу методикалык сунуштар, жазуу жумуштарын жүргүзүүнүн жолдору иштелип чыкты. Өткөн кылымдын токсонунчу жылдарынын экинчи жарымында Т.Мусанбетов “Кыргызстандагы жалпы билим берүүчү орто мектептердин V-X класстарында А.Осмоновдун өмүрүн жана чыгармачылыгын үйрөтүү” (1990) акындын «Жеңишбек» поэмасына арналган проблемалык лекция сабагынын мазмуну боюнча ой жүгүртүүлөрү так, айкын, системалуу жана көрсөтмөлүү бере алды. А.Муратовдун Адабият-ыйман сабагы. А.Осмоновдун жана Ч.Айтматовдун чыгармаларын V-XI класстарда окутуу боюнча методикалык эмгегинде жалпы билим берүүчү орто мектептерде Алыкул Осмоновдун поэмаларын окутуунун адабий, дидактикалык-методикалык негиздери, поэмаларды окуучуларга жеткирүү боюнча конкреттүү сунуштар айтылып, изилдөөлөр жүргүзүлгөн. Ж.Эшиев «Мектепте поэмаларды окутуунун илимий-методикалык негиздери (V-VII класстардын мисалында)» (2006) изилдөөсүндө «Толубай сынчы» поэмасынын тексттин талдоонун педагогикалык технологияларын сунуштаган. Р.Ж.Дөөлөтбакова «Кыргыз адабиятындагы майдан темасындагы поэмаларды окутуу» (2016) акындын «Эшимкандын тереги», «Ким болду экен?», «Өлүп тирилгендер» поэмаларын интерактивдүү методдун жардамы менен талдап үйрөнүү жолдорун көрсөткөн. Бирок жалпы билим берүүчү орто мектепте А.Осмоновдун поэмалары көп убактан бери окутулуп келгенине карабай, акындын жалпы поэмаларын азыркы санарип муунга ылайыктап окутуу технологиясын сунуш кылган илимий изилдөөнүн жүргүзүлбөгөндүгү “Алыкул Осмоновдун поэмаларын окутуунун технологиялары (орто мектептин мисалында)” деген темадагы диссертациялык изилдөө ишин жүргүзүүнү шарттады.

Т.Мусанбетовдун диссертациялык иши токсонунчу жылдардагы иштер болуп жатат. Ал эмгектерде айтылган ойлордун көбү, сунуш кылынган методдордун көбү бүгүн эскирди. Кийинки учурларда Ж.Эшиевдин Мектепте поэмаларды окутуунун илимий-методикалык негиздери (V-VII класстардын мисалында)», Р.Ж.Дөөлөтбакова «Кыргыз адабиятындагы

майдан темасындагы поэмаларды окутуу» боюнча диссертациялык иштерин коргошту. Жогоруда аты аталган диссертациялык иштерде мектеп программасында окутулган акындын поэмаларынын бардыгы талдоого алынган эмес. Андан сырткары кылымдар боюн мектеп программасынан түшпөй келе жаткан акындын уникалдуу поэмалары бул диссертациялык иште азыркы заманбап окутуунун технологиялары менен жеткиликтүү талданган. Чындыгында, сиздер айткандай, Алыкул Осмоновдун өмүрү чыгармачылыгы боюнча көптөгөн эмгектер жаралган. Бирок ал эмгектер акындын бардык поэмалары талдоого алынбай калган. Ал эми бул илимий изилдөөдө Алыкул Осмоновдун мектеп программасына кирген бардык поэмаларынан сырткары класстан сырткары иштерди аткаруу боюнча «Менин энем», «Күлүйпа» поэмалары да окутуунун жаңы технологияларын колдонуу боюнча талданып, жыйынтыгында алынган натыйжалар берилген.

Төрага: Эгерде башка пикирлер, суроолор жок болсо, жыйынтыктасак. Эч кимде алымча-кошумча жок болсо талкууну токтотуп, сөздү диссертантка берели.

Диссертант: Урматтуу бүгүнкү талкуунун катышуучулары, сиздер айткан сын-пикир, сунуштар үчүн ыраазычылык билдирип, айтылгандардын баарын эске алабыз. Убактыңыздарды бөлүп, диссертациябызды окуп, баалуу пикириңиздерди, сунуштарыңыздарды айтканыңыздар үчүн, чоң рахмат.

Төрага: Рахмат. Анда жыйынтык чыгаралы. Изилдөө иши кандидаттык диссертациялык ишке коюлган талаптарга жооп берет. Анткени, бул иште бир эмес, бир нече маселелер чечилген. Мен бүгүнкү диссертациялык ишти талкуулоодон чоң канагаттануу алдым. Бул жерде жетекчиси Сайипжамал Салайдинованын эмгеги зор болсо керек.

Изилдөөгө байланыштуу макалалар төмөнкү илимий басылмаларда жарыяланган.

1. Байиева, Б. А. «Алыкул Осмоновдун «Толубай сынчы» поэмасын окутуунун жаңы технологиялары». [Текст] / Б.А.Байиева // КУУ, НОТ.–Ош, 2020. № 3, (69). –56-61-бб.

2. Сакиева, С.С., Орозбаева, А.Ы., Асаналиева, М.М., Байиева, Б.А. Исследование методики преподавания кыргызского языка в начальных класса. [Текст] / С.С.Сакиева, А.Ы. Орозбаева, М.М. Асаналиева, Б.А. Байиева // -Москва, Научный потенциал. 2021. № 3 (34) С. 94-99.

3. Байиева Б.А. А. Осмоновдун «Эшимкандын тереги» поэмасынын окут. технологиялары аркылуу окуучулардын инсандык сапаттарын калыптандыруу. [Текст] // Б.А.Байиева // КУМУ, НОТ.–Ош, 2021. № 3, (72). –129-135-бб.

4. **Байиева, Б.А.** А. Осмоновдун «Ким болду экен?» поэмасындагы инсандык сапаттарды калыптандыруунун технологиялары. [Текст]/Байиева Б.А.// ОшМУ, Жарчы. – Ош, 2021. Т.2. №4.–57-63 бб.
5. **Байиева, Б.А.** А.Осмоновдун «Майдын түнү» поэмасын окутуунун жаңы технологиялары. [Текст]/Байиева Б.А.// ОшМУ, Жарчы. –Ош, 2022. Атайын чыгарылыш.–430-438- бб.
6. **Байиева, Б.А.** Адабий окууда окуу жана түшүүнүн үйрөтүү технологиялары. [Текст]/ Сакиева, С.С., Алиева Р.А., Б.А.Байиева // ЖаМУ, Жарчы, №2 , –Жалал-Абад 2022, –450-456 бб.
7. **Zhyldyz Ismanalieva, Gulmira Zhutanova, Busharipa Ukueva, Begaiym Baiieva.** Professional Education Features in the Credit Conditions of Teaching. [Текст]/ Zhyldyz Ismanalieva, Gulmira Zhutanova, Busharipa Ukueva , Begaiym Baiieva.// Journal of Positive School Psychology. –November 20. 2022. – 675-684 стр.
8. **Байиева, Б.А.** А.Осмоновдун «Женишбек» поэмасын окутуунун технологиялары. [Текст]/ Б.А.Байиева // КУМУ, НОТ.–Ош, 2022. № 3, (75). –129-135-бб.
9. **Байиева, Б.А., Кадырова Т.Р.,** А.Осмоновдуи «Өлүп тирилгендер» поэмасын окутуунун технологиялары. [Текст]/ Байиева Б.А., Кадырова Т.Р. – Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана.–Бишкек, 2023. № 3, 255-256 бб.
10. **Байиева, Б.А.** А.Осмоновдун "Толубай сынчы" поэмасынын окутууда окуучунун окуу жана түшүнүү ишмердүүлүгүн уюштуруунун технологиялары. [Текст]/ Байиева Б.А. // РГСУ, №3 , –Ош 2023, 450-456 бб.
11. **Gulzat Tolonova, Gulnas Borubekova, Busharipa Ukueva, Begaym Baiieva** Teaching of the Theme «Manas and Manastelling Skill» dy Critical Thinking Method Strategies (coавтор) Open Journal of Mobern lingusticz. [Текст] / **Begaym Baiieva** //– November 20. 2020. - 675-684 стр.

Урматтуу бүгүнкү талкуунун катышуучулары, илимий изилдөөнүн актуалдуулугу, изилдөө объектиси, максат-милдеттери так, жыйынтыкталган, өз алдынча бүткөрүлгөн иш экендигин белгилөө менен, сиздердин ой-пикирлерди эске алуу менен изилдөөнү диссертациялык кеңешке кабыл алууга сунуштоону колго салам.

Жогоруда айтылгандардын негизинде бүтүм добушка коюлду. **“Макул” – баары (20), “Каршы” – жок, “Калыс” – жок.** Бүтүм жыйында бир добуштан кабыл алынды.

Демек, жогорудагы рецензенттердин жана чыгып сүйлөгөндөрдүн пикирлеринин негизинде бул ишти диссертациялык кеңешке кабыл алууга сунуш кылуу боюнча бүтүм чыгарууга болот.

Байиева Бегайым Абдугапаровнанын «Алыкул Осмоновдун поэмаларын окутуунун технологиялары (орто мектептин мисалында)» деген темада 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз адабияты) адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациялык ишин талкуулоонун жыйынтыгы боюнча бүгүнкү отурумдун токтомунун долбоору менен тааныштырып коюуга уруксат этиңиздер (корутундунун жана токтомдун долбоору окулат). Эгерде толуктоо-кошумчаларыңыздар жок болсо, токтомду бекитип коёлу.

Байиева Бегайым Абдугапаровнанын «Алыкул Осмоновдун поэмаларын окутуунун технологиялары (орто мектептин мисалында)» деген темада 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз адабияты) адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазган диссертациялык ишине болгон талкуунун негизинде жыйын

ТОКТОМ КЫЛАТ:

1. Б.А.Байиеванын «Алыкул Осмоновдун поэмаларын окутуунун технологиялары (орто мектептин мисалында)» деген темада 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз адабияты) адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазган диссертациялык иши диссертант тарабынан толук аткарылып бүткөн жана кандидаттык диссертацияларга коюлуучу УАКтын талаптарына жооп берген иш деп эсептелсин жана талкуунун жүрүшүндө айтылган айрым сын-пикирлер, сунуштар диссертант тарабынан эске алынсын.

2. Талкууда айтылган сунуш, пикирлердин негизинде «Алыкул Осмоновдун поэмаларын окутуунун технологиялары (орто мектептин мисалында)» деген темада 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз адабияты) адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазган диссертациялык иши диссертант тарабынан жекече аткарылган, монографиялык мүнөздөгү изилдөө иши катары ачык коргоого сунушталсын.

Төрага, педагогика илимдеринин доктору, профессор:

С. Момуналиев

Жыйындын катчысы:

Н.И. Келүмү

З. С. Раимбердиева

